

Nossas societads affiliadas

Autor(en): **Deplazes, Gion / Battaglia, Luzi / Simeon, Gion Pol**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **95 (1982)**

PDF erstellt am: **22.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-234398>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Nossas societads affiliadas

Società Retorumantscha (SRR)

Nossa societad astga, pesond ils fatgs d'impurtonza, esser cuntenza cugl onn spariu.

1. Il Dicziunari Rumantsch Grischun

Puspei ein dus faszichels dil DRG compari, quei 91 e 92, sco quei ch'ei fuva da spetgar, essend che nies cauredatur, prof. A. Decurtins, ha fatg diever dalla pusseivladad d'in congedi da studi per 5 meins suenter 25 onns lavur tier il DRG. Ils dus faszichels compari tractan ils plaids da GIUG tochen GLIN, ils plaids, lur derivonza, historia e muntada, denter quels beinenqual che dat viva perdetga da nossa historia culturala. Redegi ein plinavon ils plaids da GLOBUS tochen GONDA.

2. Las Annalas

Il tom 94 dallas Annalas, in cudisch da bunamein 300 paginas, ei compariu sco previu la primavera. El porta differentas lavurs ord la historia, la historia culturala, cuntegn plinavon era lavurs litteraras e critica litterara. Mo el sto era far menziun da meriteivels Romontschs che han bandunau nus e che laian sentir nus ina largia dolorusa.

3. Romanica Retica

Ella sepresenta cul tom 4 «Manuel pratique de romanche» da professoressa Ricarda Liver, Berna. La nova retscha sefa plaunet ed entscheiva a far parada, buca mo sin la cruna da cudischs.

4. *Nies institut*

Adina pli savens spluntan gruppas e classas da students e da scolas medias, mo era autras societads tier nus e vulan prender invensta da nies institut sco era dil proceder dalla retscherca e scrutaziun da nies lungatg e da nossa cultura muntagnarda. Per saver survir empau meglier a tals giavischs senza stuer targlinar memia zun nossa redacziun vein nus mobiliu ina stanza ella alzada sut. Quei lubescha introducziuns e referats cuorts cun reproducziuns e projecziuns era a gruppas da 10–12 participonts.

5. *Damondas persunalas*

Questa primavera ha nies cauredatur, prof. Alexi Decurtins, saviu festivar il giubileum da 25 onns redatur e cauredatur dil DRG. Cun questa caschun ha el fatg diever dalla pusseivladad d'in congedi da studi. Nus engraziein a nies premurau cauredatur per sia prestaziun en favur da nossas miras e giavischein ad el vinavon sanadad e talien per la scrutaziun.

Sco successur dil meriteivel conredatur dallas Annalas, Sur Felici Maisen, che ei seretratgs, ha nossa suprastonza tscharniu sgr. prof. Cr. Collenberg. El fa gia part dalla redacziun dallas Annalas 95 che vegnan a cumparer primavera.

Igl onn passau vein nus piars quater meriteivels commembers e collaboraturs en nos organs. Igl ei quei:

Architect Jachen Ulrich Könz (1899–1980)

Jon Semadeni (1910–1981) anteriur redatur dallas Annalas

Cla Biert (1920–1981) collaboratur dallas Annalas

Edgar Cantieni (...–1981) revisur da quens.

Tuts quater prominents ladins ein sefatgs zun meriteivels, scadin sin siu post, per la caussa romontscha. Nus lein mantener els en buna memoria.

In cordial engraziament descha a nies entir persunal sco a nossa suprastonza per tut la lavur prestada.

Gion Deplazes

Romania

Sensabilisaziun generala per nossa caussa

Igl onn da gestiun 1980/81 ei staus caracterisau d'ina gronda sensibilisaziun e reclama per la Romontschia. Inaga ha l'istanza dalla Ligia Romontscha (LR) – per contonscher a pro da siu program dapli mieds finansials dalla Confederaziun – sligiau in vast interess per la caussa romontscha. Co ei stat en verdad cun nies lungatg resorta dil rapport alarmont digl Institut da cuors retoromontschs a Rumein. La publicitad ei vegnida allertada. Gest perquei ha il na dil Cussegl federal alla damonda urgenta dalla LR – cun consolar ch'il problem vegni studegiaus – giu igl effect d'ina duscha freidatscha. El saveva co ei steva. Sia snegaziun ei perquei buca da responsar. La Regenza grischuna, disillusiunada e per metter fil en guila, ha intervegniu cun siu «do ut des» all'adresa da Berna. Il plaun politic pil romontsch ei vegnius preparaus e scaldaus. Buca da far curvien ch'el ha sligiau ina interpellaziun urgenta dils parlamentararis dil Grischun a Berna. Ed era ina moziun el Cussegl grond grischun. Ellas ein empermettentas. Mo engaschi endinau sepaga.

La Romania ha persecitau cun atenziun e participaziun igl andament dall'entira caussa. Ella ei denton stada dall'entschatta enneu dall'opiniun da surschar – denton el senn subsidiar – l'iniziativa, acziun e coordinaziun alla LR. (Aschia ha la Romania susteniu igl appel digl 1. d'uost allas vischnaucas romontschas cun aschuntar ina brev accumpignonta.) Nus essan stai perschuadi che mo in agir communabel – sut la egida dall'organisaziun tetgala – hagi alla liunga success. Lez purtass era gronds avantatgs alla Romania. Nus duvrein urgentamein ulteriurs mieds per vegnir a ste cun in pensum che crescha e cuosts che s'augmentan incontin.

Sort e muntada dalla lescha da lungatgs

Il sboz per ina lescha da lungatgs el Grischun ei sortius dalla iniziativa dalla LR ed ei l'ovra da lezza e ses experts e da sias uniuns affiliadas. Quellas han instradau e realisau ina gronda campagna da propaganda (ensem cun responsabels regionalis). La suttamessa dil sboz alla procedura da consultaziun tras il Departament cantunal d'educaziun ha schau vegnir la proposta

denter las rodas dentadas dils mulins dallas pli diversas lunas ed opiniuns politicas ed emoziunalas. Ina nunenconuschientscha sorprendenta dall'entira materia, ina tema politica nungustificada per l'autonomia communal – e sez da Romontschs – ha fatg ir ord via al problem, surschond il romontsch en vischnaunca e scola a siu trest destin che ha gia muntau en tons e tons loghens sia fin. Ord cumadeivladad ein numerus nas naschi e resalvas s'exprimidadas. Ins ha silpli refiers la questiun che setschenta. Forsa pli spert che quei che nus quintein. Las rispostas digl expert allas damondas tschentadas vegn a far ressortir tgi che ha agiu tochen ussa endretg (e tgi buc!).

La Romania ei stada da l'entschatta enneu per quei sboz. El ei forsa buca il spindrament, denton silmeins ina vera basa da discussiun ed in frein al rapid declin da nossa viarva. Buc in soli dils opposents ha saviu presentar ina alternativa. Nus savein duvra mo ina tala lescha che segirescha l'existenza a nies lungatg a liunga vesta e buca zatgei che gida silpli a prolungir cun cosmetica sia agonia.

Per informar davart la muntada ein tuts representants dallas autoritads communalas e regionalas digl intschess dalla Romania, che han giu da prender posiziun davart il sboz, vegni envidai ils 6 da matg a Trun. Il president dalla Regenza, dr. Donat Cadruvi, presenta il pugn da vesta dils experts (El ei staus commember da quei gremi entochen sia elecziun el guvern), dr. Bernard Cathomas dilucidescha l'optica dalla LR, deputau Augustin Cathomen l'opiniun dallas vischnauncas e prof. Isidor Winzap aspects colligiai per la scola. Igl ei stau in'informaziun cumpetenta avon ina sala fullanada. La discussiun ei sesplegada a moda viva, aviarta ed extendida. Divers meinis ein s'exprimi. Ch'ei seigi da far tut il pusseivel per migliurar la situaziun dil romontsch ei secristallisau sco tenor general. Mo davart la metoda ed ils receipts divergheschan ils meinis.

La sentupada ha priu in decuors fetg cuntenteivel e demussau che la Romania ei in forum ideal per dilucidar en Surselva damondas da gener cultural-politic. Malgrad la dracca da nas e resalvas egl uaul dallas posiziuns priadas ei l'entira caussa buca stada vana. Igl ei buca sedau in naufragi, anzi, ina schubergiada che ha menau a sulegliadas. La discussiun da principi ei vegnida en rucca. E tgei lein nus auter che ella mondi vinavon. Momentan fluescha bia. La situaziun da suenter ei buca pli quella d'avon.

Tschercau il contact cun la basa

In vegl postulat dalla Romania ei quel da tscherca ed era anflar il contact cun la basa. Ditg ei vegniu plidau – ed uonn era fatg zatgei en quei grau. Pils 11 d'avrel 1981 ha la Romania envidau tuts representants dallas autoritads politicas ed ecclesiasticas sco era delegai dallas uniuns culturalas dalla Lumnezia ad ina sentupada culturala a Vella. Ella ei sederullada sut il motto «Cultura creescha cuminonza». Biebein 30 persunas han dau suatientscha e cooperau.

Suenter ver introduciu e dilucidau zacons aspects fundamentals ei vegniu luvrau en gruppas. Sco ils 4 temas principals ein secristallisai:

1. Bloccar l'emigraziun – carmalar anavos ils Romontschs giu la bassa
2. Contacts culs jasters – promover la tenuta romontscha
3. Inscriziuns e signalisaziuns
4. Motivar nossa glieud per la causa culturala.

En gruppas ed allura el plenum ei quella tematica vegnida scalprida. Vivas discussiuns – a basa da constataziuns ed experientschas – han fatg resultar ch'il moviment romontsch ei popularisabels e pli derasaus che quei ch'ins smina. Ei drova in tec stimulaziun e nossa glieud vegn cunscienta digl agen, essend ch'igl jester (en tuts graus) ei ussa gleiti en scadin vitg tochen avon porta e savens gia penetraus cun sia influenza. Igl inscunter a Vella ha cattau generalmein in eco fetg positiv e giu muntada programmatica. El vegn continuau en autras regiuns dalla Romania. Cun quella activitad essan nus silla dretga via.

Collaboraziun Romania-Renania

La memorabla radunonza extraordinaria dils delegai dalla Romania, il matg 1980 a Trun, ha giu decidu – en ina fasa euforica da commiseraziun – d'instradar contractivas cun la Renania davart ina eventuala fusiun dallas duas uniuns culturalas. La Romania ha dau vinavon quei conclus alla Renania. Las suprastonzas dalla Romania e Renania ein s'entupadas ils 17 da december 1980 a Glion ad ina sesida historica. Plidaders d'omisduas uniuns presentan lur instituziuns. Allura vegnan avantatgs e disavantatgs d'ina fusiun allegai ed era propostas concretas per intensivare la collaboraziun enumeradas. La liunga ed objectiva discussiun ha tangau ils pli divers aspects. Mo grond fiug per la fusiun ei buca secristallisau, ni d'ina vart ni da l'otra. Il meini general e punctuau era da star tier las duas uniuns existentas e d'inten-

sivar la collavur ton sco pusseivel. Quei resorta era sco quintessenza dil communicau communabel. Ina risposta definitiva (gie u na) ha la Romania buca survegni sin sia proposta. La Renania ha tractau ella cun ses delegai ils 4 d'avrel 1981 a Vuorz. Dil protocol citein nus: «Contonscher ina megliaera collaboraziun denter las duas uniuns, denton per ina fusiun seigi il temps aunc buca madirs».

Al giavisch vicendeivel dalla Romania e Renania corrispunda ei d'extender la collaboraziun. Ina tala ei gia realisada. Nus alleghein las preparativas per edir in cudisch da canzuns per chors mischedai. Plinavon l'intervenziun tier l'Uniun digl asil evangelic e l'Uniun dil Spital regional a Glion da risguardar il romontsch tier las inscripziuns el niev asil e spital. Quei ei segirau. Da menziunar ein era las stentas comunablas per la scolaziun da carschi e per romontschar la fatscha da nos vitgs (En quei grau ha la Romania era elaborau in model!). Ina cumissiun comunabla duei planisar e realisar remedura. Il december proxim ha liug in'ulteriura sesida da lavur. Sil program ein differentas acziuns da cuminonza. La collaboraziun survegn conturas stablas. Bein in fatg legreivel!

Ediziuns

Las ediziuns ein in camp impurtont dalla Romania. Ses organs ufficials Ischi Semestril (65/15/1980 + 66/16/1981) ed il Tschespet (52/1980) ein cumparidas ed han augmentau las retschas. Plinavon ha la Romania susteniu uonn las suandontas ovras comparidas: «Patricia», da Toni Halter; «Violetto», da P. Hinnen/B. Appenzeller/M. Cadruvi. Plinavon empermess sustegn per: «Las aventuras da Pinocchio», da dr. Alfons Maissen; «Las aventuras marvegliusas digl emprendist-calger Clapitsch», da dr. Alfons Maissen; «Ragischs», da dr. Gion Deplazes e las ovras da Aluis Arpagaus. – Suenten ina interrupziun da zacons onns ha la Romania decidiu da dar ora en atgna reschia ina ovra: «Miez miur e miez utschi» (raquens) dil giuven sribent ed anteriur commember da suprastonza Silvio Camenisch. Las preparativas ein instradadas. Plinavon sustegn la Romania era la realisaziun digl oratori «Temps e perpetnadad» tras il Chor viril da Trun.

Las damondas da sustegn finzial per ediziuns ed acziuns ein numerusas. Ina medaglia cun duas varts. Nus selegrein fetg dalla offerta carschenta, deplorein denton da buca saver sustener sco quei ch'ei fuss giavischau e pli ch'indica. Nos mieds restrenschi sforzan a mudestiadad nunvulida. La

situaziun finanziaria dalla Romania ei mo migliorabla tras survegnir dapli dalla LR (sche lezza retscheiva era pli bia) e cun intensivar la vendita da nos organs. Lezza ei buca cuntenteivla. Il problem dils rivendiders (ch'ei strusch pli da survegnir) daventa dad onn tier onn pli hanaus. In bien effect ha nossa preit (exposiziun ambulonta) da cudischs giu. Quei mied da presentar e vender ha fatg staziun en plirs loghens dalla Surselva (oravontut en scolas). Il resultat ei fetg buns. Nus engraziein al creader (Elmar Deflorin) ed alla donatura principala (vischnaunca da Laax) per l'idea e purschida. – Allas vischnauncas romanianas savein nus bien grau per lur contribuziun finanziaria. Quella ei fetg beinvegnida.

Romania da giuventetgna

La Romania da giuventetgna ei senza tgamun. Las nominaziuns e decisiuns vegnan fatgas dils casualmein presents. Senza formalitads e ligiontadad. L'entira activitad d'uonn: Ils dus redactors han fatg cumparer duas ediziuns dalla Talina. La suprastonza dalla Romania ei stada disillusiunada dil cuntegn e dalla tenuta da pliras contribuziuns. Ella sa buca s'identificar. Sche ella ha cuschiu, lu mo per evitar controversas. Motiv vess ella giu d'intervignir, pertgei aschi ditg che la Talina porta el sottitel il num Romania vegn ella (oravontut la suprastonza) cumpromittada ed attaccada.

Malgrad tut havein nus tschercau il dialog. Ina delegaziun dalla suprastonza ha plidau culs redactors e zacons interessai. Plinavon ha la suprastonza dumandau per access sco observatura tier la proxima radunada dils interessai dalla Romania da giuventetgna. Quei ei vegniu concediu. Nus registrein quei cun bia satisfacziun e pulita speronza.

Acziuns ed iniziativas

La societad da musica ed il chor viril da Lumbrein han organisau pils 31 da matg 1981 excellentamein la 13. Fiasta sursilvana da musica. La presenza da numerus musicants e musicantas e bia pievel ha documentau la calamita ed igl avegnir dalla musica instrumentala en nossa regiun. – In grond success ha era il cuors per dirigents, organisaus digl district sursilvan da cant il matg a Trun, da notificar. Ils scribents romontschs han salvau lur radunonza ils 26 / 27 da settember a Breil. – Ina gruppa d'acziun a Trun – sut l'egida premu-

rada da scolast Carli Scherrer – ha realisau la romontschaziun dalla fatscha dil vitg. Quella acziun ton admirada ed imitabla ha contonschiu siu zenit en ina reussida fiasta romontscha (6-9-1981). Per quella e per semegliontas occurrenzhas ha il pictur-artist Aluis Carigiet creau in placat sut la devisa «Stai si defenda!». Nus engraziein a nies commember d'honor persuerter. La Romania ha susteniu moralmein fermamein e finanzialarmein mo mudestamein la nobla acziun.

Sesidas ed occurrenzhas

La suprastonza dalla Romania ha realisau – ultra dallas duas occurrenzhas a Vella e Trun – 5 sedutas (a Cuera, Mustér, Ruschein, Domat e Glion). En quellas ha ella liquidau varga 30 tractandas. Ils delegai han priu part dallas radunonzas dalla LR (december 1980 a Cuera, zercladur 1981 a Lontsch). Il parsura ei staus presents al rapport oral alla fin da schaner e da settember sco era allas radunonzas dil Cussegl dalla LR igl avrel ed igl october. Plinavon ha el era fatg part il davos da settember dalla sentupada dalla LR/Institut da Rumein culs parlamentararis federalis a Berna.

Ei descha d'engraziar

La caussa romontscha damonda ideal ed engaschi. Simpatia per nies lungatg biars che demuossan – en ed ordeifer nossas scheinas. La lavur tucca ei a pli paucs da far. Mo igl ei aunc adina in diember considerabel che sestentan da lur post u tras lur influenza en quei grau. Ch'els tegnien la dira (buca mo en plaids, mobein en ovras!). Renconuschida seigi lur tenuta e premura. Miu Dieus paghi sedrezza a mes preziai consuprastonts. Els prestan bia cun plaid, cussegl ed ovra. Era ils redactors da nos organs Tschespet ed Ischi Semestril, nies representant ella suprastonza dalla LR e tuts delegai meretan renconuschientscha. Senza il vast sustegn da tons da bunaveglia fuss ei buca pusseivel dad ademplir la intenziun dalla Romania. Nus basignein vinavon lur agid, pertgei la Romania stat avon gronds problems da restructuraziun ed activitad pli efficacia. Mo el spért ed ella tenuta da lavur cumina vegnin nus a frida cun ton che sto sefar per che nossa incarica impurtontissima sappi serealisar adina meglier era sut circumstanzas semidadas e semidontas.

Giusep Capaul

Uniun dals Grischs (UdG)

73avel rapport dal parsura da l'Uniun dals Grischs

Rapport per l'on da gestiun 1981

Quist es meis ultim rapport annual, siond cha la radunanza generala dals 30 november dal 1981 ha tschernü sco president da l'Uniun a sar magister secundar Ottavio Clavuot da Samedan chi ha surtut cun quella data onurs, incumbenzas e dovairs. I'm es stat concess da manar las fatschendas da nossa società durant 6 ons. Da limitar il temp d'uffizi dal president e da la suprastanza es dal sgür üna chosa fich bain ponderada. Cun ün nouv president e nouvs commembers da suprastanza vegnan eir nouvs impuls, novas ideas ed activitats. Cun Ottavio Clavuot ha darcheu surtut ün Puter ils frandaivels da nossa società, confuorm a la tradiziun dals ultims decennis. Davo ses ons d'actività aint illa suprastanza sortan eir duonna Irma Klainguti-Zender, sco vicepresidente, e nossa chaschiera duonna Clara Stupan. Duonna Clara resta però inavant l'administradura da nossa libreria aint il Chesin Manella a Schlarigna. Ella ha vendü durant l'on 1981 per bod 100 000.– francs cudeschs, chalenders, discs, cassetas e cartas. La radunanza generala ha tschernü a giunfra Ulrica Vital e duonna Anita Gordon-Steinrisser sco suppleantas da la suprastanza. Davo ses ons d'actività sco president da l'Uniun am para que indichà da far tschertas ponderaziuns sur da la situaziun odierna da nus Rumantschs.

Be ils Rumantschs pon salvar lur lingua. Els voulan far que e's dan lapro eir fadia. Per quist böt as po constattar bler idealissem ed ingaschamaint, e que na be pro'ls manaders spiertals, ma eir, e que es fich remarchabel, pro vasts circuls da nos pövel. In blers sectors da la vita publica ha nossa lingua, almain in Engiadina Bassa e Val Müstair, la prevalenza. La lezcha da nus es amo fich gronda, e specialmaing pro l'assimilaziun dals blers immigronts da lingua tudais-cha as preschainta üna gronda lavur chi stess gnir sustgnüda da tuot la populaziun. Passività, indiferentissem o dafatta sentimaints da minorità nu sun motivats. Per realisar nos program vain nus dabsögn da la simpatia ed incletta dals na Rumantschs ed eir da l'agüd finanziel dal Chantun e Confederaziun. Eu speresch cha la simpatia dal pövel svizzer per nossa lingua e cultura madüra bainbod ün agüd adequat e bundant per realisar nossas meras. (Hoz ils 12 da favrer avisa la pressa cha'l chantun da Ginevra haja decretà ün

montant da 87 000.– francs per güdar a la Rumantschia. Ün remarchabel segn da simpatia e solidarità!!)

La suprastanza da l'Uniun s'ha sfadiada in quists 6 ons per svagliar l'identità rumantscha, il sen per la cumünanza linguistica, eir scha nos intschess nu preschainta üna unità. Il president scadent s'ha eir sfadià per stipulaziuns legalas per la protecziun da la lingua.

Bod tuot ils cumüns d'Engiadina han decis da serrar la vendita da terrain ed abitaziuns ad esters. Nun es quist fat üna conferma cha blers Engiadinais resaintan cha eir la cuntrada, la prada e'ls gods, ils flüms e las muntognas sun üna part da nus e da que cha nus resentin sco dal nos?

Sco president scadent am sta amo a cour d'ingrazchar al parsura da la Lia, sar Romedi Arquint, ed a seis collavuratuors e collavuraturas per lur gronda lavur ed actività, ma eir a mia suprastanza, redacturs dals periodics ed a tuot quels e quellas chi m'han güdà durant meis temp d'uffizi. A la suprastanza nouva ed in special al president sar Ottavio giavüsch perseveranza e success. Zernez, ils 15 da favrer 1982

Il president scadent: Gion Filli

Renania

Rapport annual 1981

Mia emprema obligaziun ei da far menziun dalla mort da nies commember d'honor, vegl scolast Peter Gees d'Almen. El ei morts ils 20 da november 1981 en l'aulta vegliadetgna da 92 onns. Peter Gees ha dau in glischont exempel da fideivladad alla caussa romontscha en ina cuntrada fetg periclitada dil tudestg, numnadamein en Tumliasca. La Renania vegn a salvar quei fervent e meriteivel Romontsch dalla Tumliasca en engrazieivla memoria.

Radunonza da delegai

Ils 4 d'avrel 1981 ein ils delegai seradunai a Vuorz tier la radunonza generala. El center da quella radunonza ein stadas las elecziuns, l'orientaziun e discussiun appartenent la damonda da fusiun dalla Romania – Renania ed il referat da nies representant ella suprastanza dalla LR, Sep Item, «Fagein nus avunda per nies romontsch?»

Per motivs personals ha Deia Cadonau bandunau nus suenter 4 onns da parsura. Cun el han era Plasch Barandun e Jacob Caviezel vuliu seretrer dalla suprastonza. Nus engraziein da cor al parsura partent sco a Plasch Barandun e Jacob Caviezel per tut quei ch'els han prestau per la Renania.

La nova suprastonza secompona sco suandont:

- Parsura: Luzi Battaglia, Trin
- Surselva: Gion Item, cassier, Panaduz
Peter Janki, Luven
Gieri Risch, Vuorz
Gieri Seeli, Flem
- Sutselva: Gion Kunfermann, viceparsura, Cuera-Lon
Oscar Candrian, Ziraun
Martin Cantieni, Donat
Bartholome Tscharner, actuar, Ziraun

Ord la discussiun partenent ina fusiun Romania-Renania ei seresultau ch'il temps per ina fusiun ei aunc buca madirs, denton ei vegniu exprimiu unanimamein il giavisch d'extender la collaboraziun denter las duas uniuns ton sco pusseivel.

Collaboraziun Romania-Renania

Emprens resultats concrets da collaboraziun ein gia palpabels: fusiun dalla cumissiun «fatscha da nos vitgs», program comunabel pils cuors da scolaziun da carschi, intervenziun tier la «Pro Surselva» per dapli risguard dil romontsch tras la corporaziun da vischnauncas Surselva, intervenziun tier l'Uniun digl asil evangelic e l'Uniun da spital regional a Glion da risguardar il romontsch tier las inscripziuns els novs baghetgs, ediziuns comunabla da canzuns per chors mischedai.

Ediziuns

Cun in plascher tut special vein nus saviu presentar a caschun dalla radunonza da delegai a Vuorz la nova ediziun renana «Ina biadia raquenta» dad

Anna Mengia Bertogg. Il cudisch che ha anflau ordvart buna accoglientscha lunsch sur ils confins dalla Renania ora ei vegnius illustraus cun entagls da linol da giuvna Barbara Fontana da Favugn.

Nies redactur dalla Casa Paterna, Johann Clopath, ha saviu presentar igl emprem carnet dalla «Retscha renana». Quella retscha cumpeglia reediziuns dils figliets ch'ei compari ella CP/La Punt. Igl emprem cudischet ha purtau la historietta «Cazola an tigia» da Simi Burger, transladata en sutsilvan da ser Jacob Michael.

En preparaziun ein: «Jon e Din», ina translaziun en sutsilvan dil cudisch «Max und Moritz». La translaziun ei vegnida procurada da nies anteriur par-sura Gion Mani. L'ediziun vegn realisada ensemen cun l'Uniun dals Grischs. Medemamein per sutsilvan duei cumparer proximamein in glossari cun expressiuns da planisaziun. Quella lavur vegn fatga ensemen cun l'Uniung Rumantscha da Surmeir.

Fatscha da nos vitgs

Sut l'egida da Plasch Barandun ha la cumissiun fatscha da nos vitgs cuntinuau cun sia lavur e realisau ensemen cun la Romania 10 inscripziuns a Sevgein.

Sin proposta da nossa cumissiun han las suprastonzas dalla Romania e dalla Renania decidu ils 17 da december 1981 a Glion da fundar ina cumissiun comunabla che sefatschenta culs problems dalla fatscha da nos vitgs.

Periodics

Casa Paterna / La Punt:

Nies organ jamnil, la CP/La Punt, ei cumparius en niev format. Nun-stunclenteivlamein lavuran nos dus redactors, Johann Clopath e ser Jacob Michael, cun success pil bien da nossa gasetta. La redacziun d'ina gasetta en lavur accessoria ei buc aschi semplia e leva. Igl ei ina lavur ch'ensiara bia stentas ed engaschament. Savens eis ei aschia ch'ils redactors ston scriver sez ina buna part dallas contribuziuns per saver tgemblar la catla che l'ediziun pre-tenda. In cauld engraziament als dus redactors.

Motivau entras augments generals da pagas e cuosts da pupi ha la stam-para stuiu alzar il prezi d'abonnament dalla CP/La Punt sin fr. 30.- Nus supplichein ils abbonents per capientscha.

Dun da Nadal:

Il Dun da Nadal 1981 ei per la part sursilvana vegnius procuraus da Gallus Pfister ed Anna Mengia Bertogg e per la part sutsilvana da ser Jacob Michael. Era ad els in cordial engraziament per lur buna lavur a favur da nossa giuventetgna renana.

Il tierz crap da cantun sper la Casa Paterna / La Punt ed il Dun da Nadal ei per la Renania il calender «Per mintga gi». El ei compariu per la sissontinavla gada. Ils dus redactors, ser Martin Fontana e ser Jacob Michael, han puspei prestau lavur da vaglia – grazia fetg era ad els! Il «Per mintga gi» ei avon sco suenter bein da casa en nos vitgs ed unclauns.

Cuors d'assimilaziun

Ils cuors d'assimilaziun daventan adina pli impurtonts, essend che la tudestgaziun sederasa adina pli fetg. La Renania renda viva atenziun a quels cuors.

Cuors d'assimilaziun ein puspei vegni realisai a Trin, Flem, Glion, Veulden e Ziraun.

Secziuns localas dalla Renania

Sper nossa lavur tradiziunala vein nus era fatg nos patratgs co ins savessi anflar meglier contact cun la basa q.v.d. cun las vischnauncas. La suprazonza persequitescha in plan da formar en mintga vitg ina gruppa da lavur che stess en stretga relaziun cun la suprazonza. Emprems pass en quella direcziun ein gia fatgs.

Ei fuss aunc da menziunar bia lavur en detagls ch'ei vegnida prestada davos las culissas. Jeu less ussa denton finir miu rapport cun admetter in bien engraziament a tut quels che han manteniu lur fideivladad a nossa Renania e susteniu ina lavur ch'ei buc adina leva denton necessaria.

Luzi Battaglia, Trin

Uniung Rumantscha da Surmeir

Rapport annual 1981

Festa giubilara «60 onns URS»:

L'Uniung Rumantscha da Surmeir ò dastgea festivar chest onn igl 60avel anniversari. Ella ò fatg chegl an moda modesta e tuttegna festiva a caschung d'ena festa giubilara tgi ò gia li igls 13 e 14 da zarcladour a Lantsch. La festa è sa splaeda an dus parts. La LR ò onoro la giubilara cun salvar sia radunanza da delegos la sonda sivamezde, mademamaintg a Lantsch. La sonda seira ò la gruppa da teater da Lantsch preschanto igl drama «TGASPER RENTSCH» da Jon Semadeni, an versiung surmirana. La festa giubilara 60 onns URS è sa splaeda la dumengia sivamezde cun la collaboraziun da quasi tottas uniungs da cant e musica digl intschess surmiran. La scola primara da Lantsch ò preschanto ena scena festiva ed igl president dalla regenza grischuna, Dr. Donat Cadruvi ò salvo igl pled festiv. La festa giubilara è stada en success cumplagn; partge passa 1500 persungas on assistia allas producziuns e festivitads dalla sonda seira e dalla dumengia. A tots collaboratours lessa parchegl angraztger cordialmaintg pigl grond angaschamaint, an special allas uniungs da Lantsch tgi on surpiglia l'organisaziun dalla festa, agl president digl comite d'organisaziun, deuto Gaudi Willi, ma er a tottas gidantras ed a tots gidantras tgi on presto labour da vaglia er davos las «culissas».

Ediziuns 1981

Periodicas:

«La Pagina da Surmeir» è cumpareida per l'amprem'eda durant igl antier onn mintg' emda. La redactra, donna Rina Steier-Peduzzi, è s'angascheda an moda exemplarica per nossa gasetta surmirana. Er las acziuns dalla supranza per augmentar igl andomber d'abunents e d'inserents on gia grond success. Igl onn passo vaia relato tgi ans seia reuschia d'augmentar igl andomber dad 800, igl amprem da schaner 1979, a 1100, igl onn 1980. Ed ossa dastga communitgier tgi nous vagn surpasso igl andomber da 1200 abunents. En record tg'ins vess anc avant pacs onns mai sa simgia da cuntanscher. Chegl ans dat curaschi da continuar. La «Pagina da Surmeir» stat er a disposiziun a noss cumegn, allas pleivs, societads ed uniungs scu figl official. Cò lessa

exprimer igl giaveisch tgi vigna fatg ple adiever da chella pussebladad, gio tgi las publicaziuns èn gratuitas.

Igls ulteriours organs periodics dall' URS, «*Igl noss Sulom*», redigia da dr. Cristoffel Spinas, ed igl «*Calender Surmiran*», redigia da Faust Signorell, èn er cumparias chest onn an moda plaschevla e cuntantevla. Er tar chels dus organs vainsa stuia dulzar igl andomber dallas ediziuns considerablaintg causa tg'igl esit è carschia.

Ulteriouras ediziuns surmiranas

Menziun speciala maretta igl codesch «*Mossaveias*» da Gion Peder Thöni tgi è da preschaint anc an vendita. I sa tracta d'en intruidamaint per cum-batter igls germanissemis schluitos noadainten noss lungatg rumantsch. G. P. Thöni ò elaboro da nov e cumpletto la tematica tgi el veva per part tracto ainten igls 7 carnets cugl madem tetel, cumparias tranter igls onns 1948–1968. El ò pero er adatto la tematica agl tamip dad oz uscheia tg'ins pò sainz'oter ruschanar d'ena ediziun nova. Igl codesch cumpeglia sen sias 260 paginas er en pledari voluminous, differentes dessegnas da Margrit Brenn-De-marmels, Stierva, fotografias ed en excurs digl autour davart la derivanza ed igl svilup historic digl lungatg rumantsch. L'ediziun è sustigneida dalla Leia Rumantscha, dalla Pro Helvetia e da dr. H. Gygli, Basilea. Igl codesch ò gia en fitg bung resung ed en bung esit. Agl autour en cordial angraztgamaint per chella impurtanta ediziun.

An collaboraziun cun la Leia Rumantscha èn er cumpareidas differentas ulteriouras ediziuns surmiranas. All'antschatta lessa menziunar igl codesch da neologissemis cugl tetel «*Pled rumantsch / Plaid romontsch*», tgi cuntigna igls plets rumantschs dallas differentas disciplinas digl sport. I sa tracta cò d'ena novaziun arisguard igls neologissemis; igl codesch cuntigna igls singuls maletgs tenor igl nov Duden illustro e las expressiungs correspondentas tgi valan pigls idioms sursilvan, ladin e surmiran. Nous ischan angraztgevels alla LR tgi ella ò er risguardo igl surmiran tar ena schi impurtanta ediziun.

A madem taimp èn er cumpareidas tavlas cun pled e maletg concernent tschertas disciplinas da sport tgi pon neir exponeidas an hallas da gimnastica u utro per confruntar igl sportist rumantsch cun l'expressiung rumantscha.

Ena ulterioura novaziun èn las *cassetas cun Praulas Surmiranas*. Per l'antschatta èn cumpareidas avant Nadal dus cassetas cun praulas surmiranas rachintadas da Lezza Uffer. Pianavant èn cumparias igls suandonts *codeschs per unfants*:

Mauro, pigl scalem ot, translato da Peder Cadotsch.

Igl salep e la furmeila, scalem bass, translato da Leza Uffer,

Calina e sies tger amei, scalem bass, translato da Rita Uffer, (ediziun: Nord-Süd).

Ernest e Celestina, scalem bass, translato da Rina Steier. (ediziun: Desertina, Mustér, ansemen cugl sursilvan e ladin)

Pianavant èn er chest'onn cumparias *dus carnets dall'ovra svizzra da lectura per la giuventetna OSL* an versiung surmirana, numnadamaintg ena praula da Leza Uffer e differents rachints da Gion Antona Candreia. Er davart digl cantung èn cumparias ni cumparan proximamaintg differents meds d'instrucziun per las scolas surmiranas.

Acciuns 1981

Ena novaziun èn igls *Placats Rumantschs* tgi l'URS ò stgaffia e metta a disposiziun gratuitamaintg ad uniungs ed organisaziuns ma er a privats. Igl placat exista an catter calours e cuntigna en motiv grischun cun l'inscripziun: «Er segl placat post far paleis igl bel lungatg da ties paeis». Igl scopo è d'intimar igls responsabels da far adiever da noss lungatg rumantsch er pigls placats.

L'URS ò er procuro *Cartas da gratulaziun e da condolentscha* an idiom surmiran. Las cartas da gratulaziun ins pò ratrer tigl cassier dall'URS a Riom, scu er las cartas da condolentscha sainza messas. L'ovra serafica digls caputschigns è stada pronta da edeir er cartas cun messas an idiom surmiran tgi pon neir retratgas ainten las singulas vischnancas. En paiadia a pader Donatus Candreia, Casti, tgi è s'angaschea per chella tgossa.

Curs d'assimilaziun vignan manos tras da preschaint a Savognin, Lantsch, Lai e per l'amprem'eda chest onn er a Vaz. Causa tgi chels curs èn d'eminenta impurtanza pigl mantignamaint digl lungatg è l'URS intenziunada agl avignair da slarger chella purscheida. Da preschaint è l'URS fatschantada cun las preparaziuns per organisar tals curs da rumantsch er per Casti ed Alvagni. Igl scolasts tgi sa mettan a disposiziun per chels curs maretan en grond paiadia. Gl'èn chegl: G. G. Steier (Savognin), Luzi Jochberg, Christian Schnöller e Peter Simeon (Vaz) ed Ida Baselgia, (Lantsch).

Igls cumegns surmirans on er sustignia chest on l'URS antras ena *contribuziun finanziaria* da 50 raps per abitant. Differents cumegns on er chest onn demusso lur generousadad ed on dulzo chella contribuziun. Igl retgav monta

a fr. 3 407.50. L'URS angraztga allas autoritads communalas tgi on cotras do paretga da lour interess per lungatg e cultura rumantscha.

Lavour preparatorica per novas «Normas surmiranas»

La suprastanza dall'URS è er sa fatschantada chest onn intensivamaintg cun la situaziun actuala digl lungatg scretg an Surmeir. Chella na po betg cuntantar alla lunga; vot deir las differentas scripziuns tgi vignan applitgidas da preschaint ston neir unifitgeidas ad ena scripziun ufficiala. (scola!) Per chel scopo mantgan a nous las directivas necessarias. Igl sulet codesch da chel gener «Las normas ortograficas per igl rumantsch da Surmeir» da dr. Mena Wüthrich-Grisch, tgi datescha digl onn 1939, è gio dadei exhaust. Ena reediziun da chell'ovra è urgenta e fitg necessaria. Per chel scopo ò la suprastanza dall'URS salvo ena tschantada a Coira ansemen cun differents linguists ed exponents digl idiom surmiran. Igl resultads da chella dieta on do curasch da perseguitar anavant la tgossa. La suprastanza ò alloura incumbenso dr. Mena Wüthrich da far la reediziun. Ins ò pero exprimia igl giaveisch da refar las normas, da adattar ellas agl taimp dad oz, da simplifitgier tschertas reglas e da las cumplettar cun normas fundamentalas betg angal per l'ortografia, mabagn er per la grammatica e la sintaxa. Donna Mena è sa declarada pronta da cumpilar la lavour e la Leia Rumantscha da la edeir a sies chint.

Per andriescher l'idea digls collaboratours dall'URS, digls scolasts da rumantsch, digls scribents surmirans, digls students e filologs ò l'URS mano tras ena procedura da consultaziun tigl numnos cun en questunari davart differentas dumondas da scripziun. Igl resultats duessan facilitar las decisiungs correspondentas.

Cun enpo optimissem dastga deir tgi nous ans cattagn sen buna veia per cuntanscher ena ovra fundamentala tgi dat sclarimaint an tottas dumondas essenzialas conc. l'ortografia e la grammatica. I dapenda la finala angal da nous, da mintga singul, schi el è er pront d'acceptar tschertas pitschnas midadas ortograficas.

Teater dalla Meirana

La secziun studentica MEIRANA, ena «feglia» dall'URS, ò delecto igl meis da november igls ameis digl teater rumantsch cun la represchantaziun

digl toc: «Rumantsch 2038 – Igls spierts sa ragordan». Cun sies gi futuristic ò la Meirana pruo da sa figurar la situaziun digl rumantsch igl onn 2038, damaias tigl anniversari da 100 onns rumantsch scu lungatg naziunal. Igl toc, tgi ò cuntignia elemaints tradiziunals, elemaints moderns, elemaints musicals, trests e leghers, è nia scretg, preparo ed insceno digls students surmirans. Igl success è sto ordvart grond uscheia tgi la MEIRANA è sa decideida da represchantar igl toc er a Coira, an Surselva ed an Nagiadegna. Ena grondiosa prestaziun da noss students tgi mareta en grond cumplimaint ed en sincer angraztgamaint.

Conclusiung

Per concluder lessa angraztger a tots collaboratours dall'Uniung Ruman-tscha, agls commembers digls organs ed a mies collegas da suprastanza per lour angaschamaint. Partgei la realisaziun da tottas acziuns ed ediziuns menziunadas ò caschuno ena fitg gronda lavour. La suprastanza è saradunada 13 gedas tar sedutas da suprastanza. Tiers chegl vignan anc dus radunanzas da delegos dalla LR; ultra da chegl è igl president anc sto preschaint a 2 radunanzas digl cunsegl dalla LR, a 2 rapports orals digls presidents cun la suprastanza dalla LR, alla dieta d'informaziun digls parlamentaris federals a Berna ed a differentas sedutas cuagl comite d'organisaziun per la festa «60 onns URS». Ia less pero er betg tralascher da menziunar las bleras acziuns ed ocurenzas tgi vignan fatgas an nossas vischnancas independentamaintg dall'URS, scu igls teaters rumantschs, seiradas, referats e. u. a., less er menziunar noss chors tgi prestan ena gronda lavour pigl lungatg e per la cultura e naturalmaintg er nossas vischnancas. A tottas persungas tgi èn s'angaschedas parsiva, en cordial paiadia.

Turitg, igls 4 da november 1981

igl president dall'URS:
Gion Pol Simeon

Uniun da Scriptuors Rumantschs (USR)

Cun satisfacziun pudaina constatar cha, eir düront l'on scuors, blers da noss commembers han darcheu prestà illa quietezza bellas lavuors a prô da nossa cultura e lingua rumantscha. A tuots saja ingrazchè da cour! Mo, eu nu less interlaschar da spordscher ün sincer grazcha fich eir als na commembers chi's praistan eir cun ingaschamaint per nossa lingua materna.

La radunanza generala da l'USR es statta convocada ingon pels 27 da settember a Breil in Surselva. Nus ans vain reunits la sonda, ils 26, per tour part ad ün'excursiun tras il cumün natal dal grond poet sursilvan Giachen Hasper Muoth. Magister Livers ans ha manats tras giassas e baselgias e'ns ha dat üna bella survista da l'istorgia e cultura dal lö. Malgrà la plövgia vaina giodü sias explicaziuns, e cur cha la tschiera s'ha alura alvada, schi blers as varan dumandats, scha'ls Tschallovers ed oters rumantschs, hajan propcha tut a cour ils plets cha'l poet ha scrit in seis «Cumin d'Ursera»?

Quella tiara benedida

Dess a nus vegnir scarpplida?

Quei astgein nus mai vertir,

Anzi batter e murir!

La saira ans han sport las societats culturalas e folcloristicas da Breil ün'allegraivla sairada cun chant, musica e sots populars. Grazia fich! a quels da «leu si».

La sonda avant mezdi, divers commembers han let avant, in quista occasiun illas scoulas dal lö, passadas our da lur ouvas.

La dumengia avant mezdi vaina salvà nossa radunanza generala aint illa saletta da l'Hotel Kistenpass.

La pluralità dals preschaints ha acceptà la proposta da müdar ils tschantaments da noss' uniun. Els existan daspö sia fundaziun avant 35 ons. Ils iniziants da quist' idea, Theo Candinas e Tista Murk, s'han declerats pronts da preparar il sböz per la prosma radunanza generala, chi avarà lö a Razên l'ultima sonda da settember 1982. Sco cusgliader giuridic vaina pudü guadagnar a dr. Nuot Saraz da Puntraschigna.

Commembers novs nu vaina pudü artschaiver ingon ingüns, cumbain cha'l parsura ha fat plüssas dumondas.

Cun malavita vaina però stuvü dudir, cha duos da noss fidels e predschat amis sajan its a megladra vita: Jon Semadeni, mort als 24 da favrer 1981, e Cla

Biert, mort als 19 da marz 1981. Ils maister-scriptuors ladins sun gnüts uondrats da la radunanza in maniera üsitada. Nus tils tgnaran in zuond buna memoria. Lur ouvras vivan inavant! La terra tils saja leiva!

La Cumischiun litterara, chi seguond regulativ ha da gnir affirmada mincha trais ons, es gnüda reeletta unanimamaing da la radunanza generala a Breil. A la CL fan part ils signuors: Flurin Darms, Baseli Collenberg, Chasper Pult, Gion Pol Simeon e Clo Duri Bezzola chi presidiescha quella.

Sün proposta da la CL vaina eir la stà passada pudü scumpartir premis litterars, e que a:

Duri Gaudenz per sias poesias «I chatscha l'alba»

Gion Deplazes per seis roman «Marlenga»

Marco Devonas per seis cudesch «Agl pe dalla pizza».

Ad els sinceras gratulaziuns, giavüschond inavant: buna penna!

A la dieta da Cuaira in mai ha discurrü sar G. Sobiela sur da «L'incumbensa da la litteratura rumantscha tanter cosmopolitsem e promoziun da l'ierta». Eir quist di da lavur para d'avair satisfat e plaschü als participants, uschè chi s'ha decis da gnir insembel darcheu a la fin da mai dal 1982. Quista jada as voula discussiunar sur dal tema: Il «JEU» ella litteratura (romontscha).

Durant l'inviern passà ha noss' uniun lantschà üna concorrenza litterara per giuvenils. I sun entradas 9 lavuors, plü o main voluminusas. Eir als giuvenis scrivonts chi han ris-chà dad inoltrar lur ouvrettas, ün stogn grazcha fich. (Ün rapport plü detaglià es cumparü a seis temp illas gazettas).

Ün pa da ruojer ha bain dat il problem da las Nouvas litteraras, uossa Litteratura, chi vain editta da l'USR cun sustegn da la Pro Helvezia e redigüda dad Iso Camartin, Clo Duri Bezzola e Felix Giger. Da quinder invia vain la Litteratura (chi cumpara duos jadas l'on) administrada separadamaing. Dna. Rita Uffer s'ha esibida da far quella lavur. Eir ad ella pertocca ün resentiment ingrazchamaint. La Litteratura resta però inavant l'organ da noss' uniun, e la redacziun, insembel cun Gion Deplazes, Toni Berther e Hendri Spescha, han dad elavurar per mans da la prosma radunanza generala ün statüt chi sclerischa e circumscriva la relaziun tanter USR e redactuors.

Ün evenimaint special l'utuon passà es statta la scuntrada a Gluorn, ün simposium giò'l Vnuost cun noss vaschins tirolais, pitturs, sculptuors, architects, poets e scriptuors, chi han perfin dat l'onur als rumantschs d'imbellar la sairada cun lur producziuns. Sainza savair novas ün da tschel ans vain inscuntrats a là, quatter commembers da noss' uniun: Toni Halter, Tista Murk, Armon Planta e'l suotsegnà. Nus vain fat nos pussibel da rapreschantar in uorden la Rumantschia, vain quintà e let avant (cun traducziun) e,

natüralmaing giodü ün mez muond, profitond da l'amizizcha spontana dals artists tirolais.

L'invid d'eira gnü da la Lia d'artists tirolais dal süd (Südtiroler Künstlerbund). Eir quia sperain sün ün revair; tschella jada forsa in terra nossa. Chi sa mâ?

Cun ün sincer ingrazchamaint a tuot quels chi han sustgnü nossa Uniun, disch: A bun ans vair a Razèn, ils 25 e 26 da settember 1982!

Il parsura: Robert Luzzi

Cumünanza rumantscha radio e televisiun (CRR)

1. Radunanza generala CRR

La CRR ò salvo sia radunanza generala igls 20 da zarcladour a Glion. Las tractandas eran las solitas statutaricas tgi n'on betg provoco pi grondas discussiungs.

Dr. Alfons Maissen ò salvo en zont interessant referat davart igl martgea da Glion e sia istorgia.

Igl premi radio e televisiung dalla CRR è nia cumpartia a Ser Duri Loza, plevant a Salouf ed agl sribent rumantsch da Schons, scolast secundar Curo Mani a San Murezzan.

Igl chor da scholars secundars dalla scola districtuala ò delecto igls preschaints cun varsquantas stupentas canzungs rumantschas e raccolto cotras en grond applaus.

Noss cumpatriot rumantsch a Berna directer Domenic Carl dalla SSR sa cattava per la davosa geda an noss mez scu represchantant dalla direcziun generala. El è nia undro per igls sies marets an interess digl rumantsch tant davart digl president dalla CRR scu er digl schef digl post da programs dr. Clemens Pally. Directer Domenic Carl tgi è ia an pensiung la stad passada è adegna sto en represchantant angaschea e persvadia da lungatg e cultura rumantscha. El ò adegna s'intermess tgi la SSR promova e sustigna tots quatter lungatgs e culturas digl noss paeis commensuradamaintg. Per igls organs executivs dalla CRR è'l sto en premuro cunseglieder e promotour. Cura tgi niva preschanto en concept cler e bagn motivo per en augmaint

dallas emissiungs rumantschas ò el procuro tgi igls meds necessaris stettan a disposiziun. Nous lagn sperar tgi el vigna er sen venavant a metter a disposiziun la sia gronda experientscha an interess digls noss problems tgi èn ossa puspe fitg actuals.

Partenent igl ulteriour decurs dalla radunanza generala ranviescha agl protocol.

2. Cunsegl dalla CRR

Chel organ dalla CRR ò salvo igl onn passo angal ena seduta igls 11 d'avregl. El ò tratto las tractandas per la radunanza generala, approbo igl reglamaint preparo dalla suprastanza per la cumischung radio-telescola. Scu successour da dr. Iso Camartin ainten la cumischung da programs propona igl cunsegl igl actual secretari dalla Leia Rumantscha dr. Bernard Cathomas. Igl schef da programs dr. Clemens Pally dat ena amplia orientaziun davart da dumondas digl program (plan da structura 1984, slargiamaint digl program rumantsch, taimp d'emissiungs, studio special alla HIGA 1981 etc.). Aint igl decurs dalla discussiung vign igl augmaint dallas emissiungs rumantschas benevento grondamaintg schi spert scu pussebel. Per saveir disponer dallas forzas necessarias an connex cun la realisaziun digl augmaint d'emissiungs duessan igl post da programs e la suprastanza gio oz ponderar las maseiras necessarias ed adequatas. I vign er fatg dumondas partenent las pussebladads tecnicas per igl augmaint dallas emissiungs. Dr. Pally rasponda tgi igl augmaint dallas emissiungs stoptga neir deraso sen DRS 2 per igl intschesch Grischun. El crei tgi en' «onda» u «cadagna» rumantscha schea oz ordvart igl rom cuntanschibel.

Sen giaveisch da cunsegliev guvernativ Otto Largiadèr dat igl actuar dr. Fidel Caviezel ena orientaziun detagleda ariguard la lavour publica abstracta però d'en plan concret tgi la cumischung per la lavour publica vign proximamaintg ad elaborar per igl onn 1981.

3. Suprastanza

La suprastanza, igl gremi executiv dalla CRR ò salvo igl onn passo 12 sedutas. Dasperas è la cumischung dalla suprastanza sa radunada mintgamai siva igls basigns.

An sia amprema seduta ò la suprastanza confirmo igl vicepresident ed igl actuar an lour scharschas per la nova perioda d'uffeci 1981-1984.

Aint igl decurs digl onn ò la suprastanza delibero bleras fatschentas partent las differentas activitads segl camp da radio e televisiung an vast senn digl pled segl sector local dalla CRR, regional dalla societad regiunala dalla Svizra tudestga e retorumentscha e naziunal dalla SSR. Ainten en rapport annual n'ègl betg pussebel da purtar ena enumeraziun da tot las decisiungs e discussiungs pigleidas e manadas ainten igl ravogl dalla suprastanza ma pitost da far menziun digls evenimaints pi impurtants scu igls suandonts:

a) Carnets da dueir

A fundamaint digls statuts stò la suprastanza fixar igls carnets da dueirs per igl schef digl post da programs e per igls capos da ressort cun la resalva dall' approvaziun tras la suprastanza regiunala. La direcziun regiunala veva surdo alla suprastanza en sboz per igls numnos carnets da dueirs per l'examinaziun e posiziun. Chels principalmaintg chel digl schef digl post, risguardava an nign cass igl statut special dalla CRR ed igls novs statuts dalla societad. Cun diversas amplificaziuns e midadas ègl reuschia da catter ena formulaziun tgi ò cuntanto er igl directer regional. La tgossa è neida deliberada an stretga collaboraziun cun igl schef da programs.

b) Redacziun e correctura digls statuts

Scu gio relato ainten igl davos rapport annual ò la radunanza da delegos extraordinaria digl onn 1980 accepto igls novs statuts. Avant tgi igls metter an stampa ègl sto necessari da repassar anc en' eda tot e siva curriger las bandieras dalla stampareia. Chella incumbensa on surpiglia igl president, igl actuar ed Ernst Denoth, redacter tar igl post da programs.

c) Cumischung radio-telescola

Igl president tgi peglia pigl solit part allas sedutas da chella cumischung orientescha ariguard l'amprema seduta an sia nova cumposiziun e sot igl presidi da Cristiàn Joos. Oravanttot è ella s'occupada cun la sliaziun transitorica an connex cun lavours giò preparadas da dr. Alfons Maissen. La suprastanza ò siva er discuto ena «skizza» per en nov reglamaint da chella cumischung preschantada digl president Cristiàn Joos. Per mangs digl cunsegl ò la suprastanza elaboro igl reglamaint per chella cumischung tgi è nia approbo digl cunsegl e mess an vigour igl 1. d'avregl 1981. Sen proposta dalla cumischung elegia la suprastanza per ena perioda d'uffeci per mintga idiom en commember dalla redacziun digl carnet «Radioscola». Els èn responsabels per l'edi-ziun. Ariguard la surdada alla stampa è la suprastanza d'orientar.

La suprastanza eligia igls suandonts 4 redacters per la perioda d'uffeci 1981–1984:

- Richard Cavigelli, scolast secundar, Glion
- Rico Falett, scolast, Sent
- Cristiàn Joos, redacter, Coira / Andeer
- Mario Jegher, scolast secundar, Tinizong

d) Lavour publica

A basa digls statuts è la suprastanza cumpetenta per l'elecziun dalla cumischung per lavour publica. Ella vign tar la conclusiung tgi dus commembers duessan esser collaboratours digl post da programs, dus commembers dalla suprastanza. Pianavant èn igls redacters dallas gasettas rumantschas d'angascher commensuradamaintg risguardond igls differents idioms e las differents valladas schianavant scu pussebel. A fundamaint da chellas directivas tscherna la suprastanza igls commembers dalla cumischung scu suonda:

- Stefan Sonder, president
- Fidel Caviezel, actuar e delego alla relativa cumischung DRS
- Clemens Pally, schef digl post da programs
- Ernst Denoth, redacter digl post da programs
- Giusep Capaul, redacter dalla Gasetta Romontscha, Mustér
- Jon Manatschal, redacter digl Fögl Ladin, Samedan
- Johann Clopath, redacter dalla Casa Paterna / La Punt, Trin

La suprastanza concluda er d'intensivar ena furma d'informaziun dalla publicitad davart fatgs dalla CRR scu er problems tgi partotgan la DRS e la SSR. I na sa tratta betg d'ena informaziun an en ritmus regular. Ins ò pitost an îgl da cumpilar da taimp an taimp e da cass an cass, conclus, fatgs e problems digls gremis dalla CRR schianavant scu chels èn d'impurtanza. Chegl vala an prancepi er per igls scalems dalla DRS e SSR.

e) Tscherna da novs collaboratours digl post da programs

Tar igl davos slargiamaint dallas emissions da televisiung rumantschas era la dumonda digl persunal neida calculada mengia stretg. Bagnspert ins ogl constato tgi igl persunal a disposiziun era nunsufficiaint. Siva d'aveir s'accordo cun la direcziun generala e regionala DRS propona la suprastanza an concordanza cun igl schef digl post da programs alla direcziun regionala scu nov redacter dalla televisiung rumantscha Ernst Denoth, anfignen ossa redacter da radio tar igl post da programs a Coira. Chella proposta è neida acceptada digl directer regional. Igl ladins èn ossa represchantos commensuradamaintg er tar l'equipa da televisiung.

La piazza per an ramplazzant dad Ernst Denoth scu redacter da radio è neida messa an libra concorrenza interna ed externa. 12 annunztgas èn antradas. Or da chellas ò la suprastanza an concordanza cun igl schef digl post da programs anvido 5 ad ena discussiung. Siva chella discussiung fò igl schef da programs mintgamai cun igls singuls candidats en curt test davart redacziun d'ena comunicaziun an lungatg rumantsch per igl radio. Siva tot chellas preliminarias vign la suprastanza ansemen cun igl schef da programs tar la conclusiung da proponer Arnold Rauch da Ftan alla direcziun regiunala scu redacter per igl radio rumantsch. Igl directer regiunal ò accepto chella proposta e tscharnia signour Rauch.

f) Contribuziun agl post da programs per las emissiungs dalla HIGA 1981

La suprastanza concluda da conceder agl post da programs per las emissiungs alla HIGA 1981 ena contribuziun da fr. 5 000.–. I sa tratta cò da lavour publica, uscheia tgi chel importo vo sen chint digl credit dalla CRR per la lavour publica. An chel connex incarichescha la suprastanza igl schef digl post da sclareir la dumonda quant anavant tgi la ORG fiss pronta da prestar ena contribuziun commensurada essend tgi la gronda part dallas emissiungs alla HIGA vignan fatgas per tudestg. I fiss er d'examinar schibagn las premisas per ena contribuziun dalla Banca cantunala fissan dadas.

g) Preparativas per la radunanza generala

Scu usito e tenor statuts ò la suprastanza er chest onn fatg tot las preparativas per la radunanza generala: rapport annual, rendachint, preventiv, premi radio e televisiung, tschernas, organisaziun dalla radunanza.

h) Posiziun anvers igl rapport davart «radio local» DRS

La suprastanza vign alla conclusiung tgi diversas dumondas ariguard finanziaziun, tecnica, organisaziun ed andamaint giuridic n'èn betg anc slieidas. Oravanttot la finanziaziun para fitg problematica. Ena realisaziun digl radio local an senn digl rapport an discussiung è ansomma betg pussebel schidei tgi l'ordinaziun digl Cunsegl federal davart igl urden da cabel n'è betg revideida ed eventualmaintg messa sen en fundamaint legal tgi basta. An prancepi parigl er betg opportun da metter an pe en domber radios locals dasperas l'organisaziun dalla SSR. Migler fissigl da trer an consideraziun en slargiamaint digls programs existents tar las societads commembras dalla SSR. La CRR peglia aint ena posiziun fitg reservada an chella tgossa, vot pero betg cumbatter igl model tgi pò per ena regiung u l'otra aveir ena tscherta

impurtanza. An chen senn ò la CRR raspundia alla suprastanza regionala RDRS.

i) Procedura da consultaziun per l'ordinaziun federala concernent concessiung da provas per emissiungs localas da radio e televisiung

La suprastanza ò ratschet igl sboz da chella ordinaziun per piglier posiziun tant davart dalla Regenza grischuna scu davart igl secretari dalla suprastanza regionala. Las dus dumondas da prancepi partotgan: igl basigns per emissiungs localas dasperas las emissiungs regionalas existentas e la finanziaziun d'emissiungs localas tras reclama. La suprastanza rasponda tottas dus dumondas unanimamaintg negativ. An sias raspostas peglia la suprastanza posiziun tar las differentas dumondas tant digl questunari dalla regenza scu digl secretariat RDRS. I sa tratta cò tranter oter dalla dumonda dalla reversibilitad da talas concessiungs, digl coz, dalla survigilanza e controlla, digls prancepis da program etc. La CRR postulescha an chel connex tgi ella obtigna las pussebladads tecnicas per en augmaint digl sies program. Ella sneia igl basigns per talas provas da radio local.

k) Augmaint digl program rumantsch

La fegnameira dalla CRR è da mantigneir e promover lungatg e cultura rumantscha tras igls mediums da massa radio e televisiung. Malgro tgi vagn gio oz ena ramarcabla purscheida an chella direcziun, stat chella an nigna proporziun cun l'impurtanza da lungatg e cultura rumantscha per igl noss stadi ed anc manc risguardond igls gronds prieveles tgi smanatschan agl quart lungatg naziunal e sia cultura. Per intensivivar igl cumbat cunter la germanisaziun da nossas cuntradas è en augmaint da chels programs inevitabel. L'instanza alla direcziun generala per chel scopo preparada digl schef da programs ansemen cun sies collaboratours, redigeida da dr. Pally e siva trattada dalla suprastanza pratenda en fitg remarcabel slargiamaint dallas emissiungs. An en ampren pass realisabel per l'antschatta digl onn 1984 postulescha la CRR en augmaint dallas emissiungs da radio a quatter ouras agl de, an ena sagonda fasa pi tard en tal d'en mez de, vot deir 8 – 10 ouras. Tar la televisiung ègl previa da dublar igl program existent dalla «Svizra rumantscha» e da prolungar l'emissiung d'informaziun «Telesguard» per 5 minutas. A lunga vista dess segueir mintga de en' emissiung da televisiung d'informaziun ed actualitads an lungatg rumantsch. L'instanza prevei la realisaziun da programs accompagnonts cun musica ed informaziuns. Peisa speciala ins vot attribueir alla continuitad dallas emissiungs ed a schinumnos emissiungs binaris per

dar agl program rumantsch duple furma complessiva e survisibla. Chel dolzaint dallas emissiungs porta cun sasez ena doblaziun digl personal stabel, costs per la tecnica, localitads etc. Tuttegna ins sto considerar chel program amplifitgia scu fitg raschunevel. Nous lagn sperar tgi la SSR saptga adereir agls giavischs exprimias.

4. *Cumischungs*

Ariguard la lavour dallas cumischungs radio-telescola e la cumischung da programs ranviescha agls rapports digls presidents da chels gremis.

Partenent la *cumischung ecclesiastica* ègl da menziunar tgi ella ò salvo 3 sedutas. Dasper l'organisaziun digl urden da predas ed otras emissiungs da nateira religiosa e contemplativa on igls commembers dalla cumischung er tadlo ed examino versacantas emissiungs e siva do giu lour pareri an senn minuzious e critic. La collaboraziun ainten chella cumischiung monta er en bung exaimpel da lavour ecumena.

La *cumischung per lavour publica* tgi è antrada an funcziun pir igl onn 1981 ò salvo 4 sedutas. Ainten l'amprema seduta è la cumischung sa constitueida. Igl president dalla CRR era gio nia incarico avant dalla suprastanza da surpiglier per antant chella carica. An senn dallas otras propostas sa constituescha la cumischung per la perioda d'uffeci 1980–1984 scu suonda:

- president: Stefan Sonder
- vicepresidente: Jon Manatschal
- actuar: Fidel Caviezel

Pianavant metta igl president an discussiung igl plan da lavour preparo dalla suprastanza an senn d'en sboz. Igl actuar relata tgi en prospect d'informaziun vigna realiso ansemen cun las otras societads dalla DRS. Igl prospect è aint igl decurs dalla stad er cumparia e per part gio nia repartia. L'incumbensa principala da chella cumischung è da stgaffeir contacts cun las gruppas relevantas digls commembers dalla CRR. A basa digl documaint dalla suprastanza so chegl davantar antras scuntradas d'informaziuns e discussiungs or sen la terra. Igl migler fissigl da sa basar sen uniungs culturalas gio existentas. Agl center stuess star la discussiung d'ena u ples emissiungs. D'avantatg fissigl er da crear en film davart l'organisaziun e la lavour dalla CRR ed igl post da programs.

Sainza tanger igl product digls professionists, vot deir las emissiungs, so la cumischung strousch adampleir igl sies pensum. La cumischung incari-

chescha igls dus redacters Capaul e Manatschal da preparar per la proxima seduta en expose davart las incumbensas concretas dalla cumischung. Ernst Denoth ratscheva igl mandat da metter an discussiung tar igl post da programs la dumonda da crear en film d'informaziun.

A fundamaint digls exposés da Capaul e Manatschal vign previa per igl anviern 1981/82 ena seirada a Sent u a Scuol. Manatschal e Denoth vignan incumbensos d'examinar las dumondas organisatoricas an connex cun chella proposta. Ernst Denoth rapporta an senn affirmativ concernent la creaziun d'en film. An ena ulterioura seduta concluda la cumischung d'organisar la seirada a Sent igls 21 da mars 1982. Organisaziun e purtadra è la «Società ütil public». Previa ègl ena curta orientaziun davart dalla CRR e digl post da programs ed en referat da anteriour directer Domenic Carl. Igl program vign anromo da produziuns dalla societad da musica da Sent. An occasiung dallas sedutas dalla cumischung per lavour publica orienteschan mintgamai igls dus commembers dalla suprastanza davart problems actuals dalla SSR.

5. Angraztgamaint

Per concluder chel rapport totgigl d'admetter en cordial angraztgamaint agl schef da programs ed a sies collaboratours per la gronda e buna lavour prestada durant igl onn passo. Chel angraztgamaint ansera er igls commembers digls differents gremis dalla CRR. Rancunaschientscha mareta er la pressa rumantscha tgi dat alla CRR ed agls professionists en grond sustign.

Per la suprastanza:
Igl president:
Stefan Sonder